
MONOGRAFIE PRAWNICZE

USTAWOWA WYŁĄCZNOŚĆ
I OKREŚLONOŚĆ
W PRAWIE KARNYM

JOANNA DŁUGOSZ

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

JOANNA DŁUGOSZ • USTAWOWA WYŁĄCZNOŚĆ I OKREŚLONOŚĆ
W PRAWIE KARNYM

Polecamy nasze publikacje w serii Monografie Prawnicze:

M. Nawrocki

MIEJSCE POPEŁNIENIA CZYNU ZABRONIONEGO

Beata T. Bieńkowska, Zbigniew Jędrzejewski

**PROBLEMY WSPÓŁCZESNEGO PRAWA KARNEGO.
CZEŚĆ PIERWSZA**

M. Czerwińska, P. Czarnecki (red.)

KATALOG DOWODÓW W POSTĘPOWANIU KARNYM

J. Skorupka, A. Drozd (red.)

**NOWE SPOJRZENIE NA MODEL ZAKAZÓW DOWODOWYCH
W PROCESIE KARNYM**

E. Cora

ZATRZYMANIE OSOBY W POLSKIM PROCESIE KARNYM

E. Hryniewicz-Lach

KARA KRYMINALNA W ŚWIETLE KONSTYTUCJI RP

J. Konikowska-Kuczyńska

**WYKONYWANIE KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI
W SYSTEMIE TERAPEUTYCZNYM WOBEC SKAZANYCH
UZALEŻNIONYCH OD ŚRODKÓW ODURZAJĄCYCH
LUB SUBSTANCJI PSYCHOTROPOWYCH**

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

USTAWOWA WYŁĄCZNOŚĆ
I OKREŚLONOŚĆ
W PRAWIE KARNYM

JOANNA DŁUGOSZ

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2016

Wydawca: Natalia Adamczyk

Recenzja naukowa: Prof. UwB dr hab. Andrzej Sakowicz

Publikacja dofinansowana przez Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
oraz Polsko-Niemiecki Instytut Badawczy w Collegium Polonicum
w Słubicach – wspólną jednostkę Uniwersytetu im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Europejskiego Viadrina
we Frankfurcie nad Odrą

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2016**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H.Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8696-6

ISBN e-book 978-83-255-8697-3

Spis treści

Wykaz skrótów	XI
Wykaz literatury	XVII
Wykaz orzeczeń	LI
Wprowadzenie	1
§ 1. Problematyka i założenia badawcze	1
§ 2. Cele badawcze	9
§ 3. Hipotezy	13
§ 4. Metoda badawcza	16
§ 5. Ustalenia terminologiczne	17

Część I. Zagadnienia wprowadzające

Rozdział I. Dobra prawne a funkcja ochronna prawa karnego	41
§ 1. Wstęp	41
§ 2. Norma prawna i jej znaczenie w prawie karnym	43
§ 3. Dobro prawne jako przesłanka kryminalizacji	54
I. Charakter i funkcja dobra prawnego	55
II. Relacja między normą prawną a dobrem prawnym	61
III. Karnoprawna ochrona dóbr prawnych	65
IV. Usytuowanie dobra prawnego w strukturze przestępstwa	72
§ 4. Podsumowanie	73
Rozdział II. Charakterystyka zasady <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i> ...	75
§ 1. Wstęp	75
§ 2. Ogólny charakter i miejsce unormowania zasady <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i>	75
I. Prawo krajowe	80
II. Prawo międzynarodowe	82
III. Prawo państw obcych	84
§ 3. Dwutorowość i dwukierunkowość zasady <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i>	88
I. Charakter konstytucyjny i uniwersalny	88
II. Charakter ustawowy	93
III. Przyczyny dwutorowości i dwukierunkowości	94
IV. Funkcje dwutorowości i dwukierunkowości	96

§ 4. Podsumowanie	97
Rozdział III. Zarys rozwoju zasady <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i> z uwzględnieniem zasad szczegółowych	101
§ 1. Wstęp	101
I. Rozwój w prawie państwowym	103
1. Wybrane kodyfikacje europejskie i amerykańskie	103
a. Koncepcje epoki Oświecenia	103
b. Kodyfikacje francuskie i amerykańskie w XVIII w.	105
c. Koncepcje w niemieckiej dogmatyce i prawie w XIX w.	107
2. Kodyfikacje polskie	108
II. Rozwój w prawie karnym	111
1. Wybrane kodyfikacje europejskie	111
a. Pierwsze kodyfikacje karne	111
b. Kodyfikacje epoki absolutyzmu oświeconego	113
c. Kodeks karny Napoleona	114
d. Koncepcje w niemieckiej dogmatyce i prawie w XIX w.	115
2. Kodyfikacje polskie	117
§ 2. Postulat wyłączności ustawy w prawie karnym	119
I. Wybrane kodyfikacje europejskie i amerykańskie	120
II. Kodyfikacje polskie	124
§ 3. Postulat określoności opisu czynu oraz kary w prawie karnym	126
I. Wybrane kodyfikacje europejskie i amerykańskie	126
II. Kodyfikacje polskie	130
§ 4. Zakaz retroaktywności prawa karnego	131
I. Wybrane kodyfikacje europejskie i amerykańskie	131
II. Kodyfikacje polskie	136
§ 5. Zakaz analogii i wykładni rozszerzającej w prawie karnym	137
I. Wybrane kodyfikacje europejskie i amerykańskie	137
II. Kodyfikacje polskie	140
§ 6. Podsumowanie	140
Część II. Ustawowa wyłączność w prawie karnym	
Rozdział I. Zasadnicza treść zasady wyłączności w prawie karnym	145
§ 1. Wstęp	145
§ 2. Pojęcie ustawy	148
I. Znaczenie ogólne	149
II. Znaczenie w prawie i naukach prawnych	149

§ 3. Podsumowanie	153
Rozdział II. Wymóg wyłączności ustawy w prawie karnym a źródła prawa rangi ponadustawowej	157
§ 1. Wstęp	157
§ 2. Konstytucja	157
§ 3. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, akt prawny organizacji międzynarodowej	159
§ 4. Klauzula prawa międzynarodowego	167
§ 5. Podsumowanie	171
Rozdział III. Wymóg wyłączności ustawy w prawie karnym a stopień jej kompletności – problematyka przepisów blankietowych (źródła prawa rangi podustawowej)	175
§ 1. Wstęp	175
§ 2. Przepisy blankietowe w prawie karnym	178
I. Uwagi wprowadzające	178
1. Przyczyny stanowienia przepisów blankietowych	179
2. Cele i istota przepisów blankietowych	181
II. Typologia przepisów niekompletnych	183
1. Przepis odsyłający a przepis blankietowy	185
2. Rodzaje przepisów blankietowych	197
3. Dyspozycja blankietowa a inne kategorie dyspozycji	204
a. Dyspozycja blankietowa a dyspozycja zawierająca klauzule normatywne	205
b. Dyspozycja blankietowa a dyspozycja zawierająca odesłania pozasystemowe	210
III. Przepis blankietowy czy norma blankietowa?	219
IV. Uwagi końcowe	223
§ 3. Dopuszczalność stanowienia przepisów blankietowych w prawie karnym	225
I. Stanowienie przepisów blankietowych w prawie karnym – analiza poglądów w orzecznictwie i doktrynie	227
II. Dopuszczalność stanowienia przepisów blankietowych w prawie karnym <i>de lege lata</i>	232
§ 4. Przepisy wypełniające dyspozycję blankietową w prawie karnym	240
I. Rodzaje przepisów odwołania	243
1. Odwołanie do innych ustaw	245
2. Odwołanie do aktów rangi ponadustawowej	246
3. Odwołanie do aktów rangi podustawowej	249
a. Umowy międzynarodowe ratyfikowane w trybie zwykłym	250

b. Rozporządzenia	256
c. Akty prawa miejscowego	262
d. Akty prawa wewnętrznego	270
4. Podsumowanie	273
II. Przedmiot normowania przepisów odwołania	276
§ 5. Podsumowanie	285
Rozdział IV. Zasadność wymogu wyłączności ustawy w prawie karnym	287
§ 1. Wstęp	287
§ 2. Zasada trójpodziału władzy	287
I. Rola organów ustawodawczych	291
II. Rola organów stanowiących akty rangi podustawowej i organów sądowniczych	292
§ 3. Zasada pewności prawa	302
§ 4. Inne względy przemawiające za zasadnością wymogu wyłączności ustawy w prawie karnym	304
I. Względy polityczno-kryminalne oraz polityczne	305
II. Znaczna ingerencja w podstawowe prawa i wolności	307
III. Zasada winy	309
§ 5. Znaczenie prawa zwyczajowego	312
§ 6. Podsumowanie	315
Część III. Określoność w prawie karnym	
Rozdział I. Zasadnicza treść zasady określoności w prawie karnym	319
§ 1. Wstęp	319
§ 2. Określoność prawa	329
I. Pojęcie określoności prawa	329
1. Określoność prawa w ujęciu ogólnym	329
2. Określoność w prawie karnym (typizacja)	331
II. Przyczyny i cele typizacji	336
III. Funkcje typizacji	338
§ 3. Podsumowanie	341
Rozdział II. Zakres wymogu określoności w prawie karnym	343
§ 1. Wstęp	343
§ 2. Wymóg określoności prawa – analiza poglądów w orzecznictwie i doktrynie	349
§ 3. Zakres wymogu określoności w prawie karnym <i>de lege lata</i>	360
§ 4. Podsumowanie	362
Rozdział III. Realizacja wymogu określoności w prawie karnym (kryteria oceny określoności)	371

§ 1. Wstęp	371
§ 2. Legislacyjna (formalna) poprawność	376
I. Zasady językowe i logiczne	378
II. Zasady techniki prawodawczej	381
III. Legislacyjna poprawność przepisów prawa karnego	388
§ 3. Precyzyjność	390
§ 4. Jasność	393
§ 5. Podsumowanie	396
Rozdział IV. Szczególne problemy w sferze funkcji gwarancyjnej wymogu określoności w prawie karnym	399
§ 1. Wstęp	399
§ 2. Stopniowalność określoności w prawie karnym	400
I. Stopień określoności opisu znamion typu czynu zabronionego	402
II. Stopień określoności opisu zagrożenia ustawowego	404
§ 3. Naruszenie wymogu określoności w prawie karnym	405
I. Uwagi wprowadzające	407
1. Ustalenia terminologiczne	407
2. Przyczyny stanowienia niedookreślonych przepisów karnych	410
II. Desygnaty niedookreśloności zakresowej (nieostrości) w prawie karnym	412
1. Znamiona deskryptywne	412
2. Znamiona normatywne	414
3. Odwołania blankietowe	417
III. Wybrane kluczowe sposoby zapewniania określoności w prawie karnym	420
1. Definicje legalne	421
2. Redakcja dyspozycji przepisu karnego	425
3. Określoność odesłań pozasystemowych	429
4. Ustalenia <i>in casu</i> („prawotwórcza” rola organów stosujących prawo)	439
§ 4. Podsumowanie	444
Wnioski końcowe	449
Indeks rzeczowy	477

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

AdmRządWojU	ustawa z 23.1.2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 525 ze zm.)
AktyNormU	ustawa z 20.7.2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 296)
AO	<i>Abgabenordnung</i> (niemiecki kodeks podatkowy)
EGStGB	<i>Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch</i> (niemiecka ustawa wprowadzająca Kodeks karny z 2.3.1974 r., BGBl. 1974, I, s. 469 ze zm.)
EKPC	Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
GG	<i>Grundgesetz</i> (niemiecka ustawa zasadnicza z 23.5.1949 r., BGBl. 1949, s. 1 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KK z 1932 r.	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Kodeks karny z 11.7.1932 r. (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
KK z 1969 r.	ustawa z 19.4.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
KKS	ustawa z 10.9.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 186 ze zm.)
KKW	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
Konstytucja PRL	ustawa z 22.7.1952 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Ludowej (t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36)
Konstytucja RP	ustawa z 2.4.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 23)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.)

Wykaz skrótów

KPK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KPPUE	Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 30.3.2010 r. (Dz.Urz. UE C Nr 83, s. 389)
KPSW	ustawa z 24.8.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U z 2013 r. poz. 395 ze zm.)
KW	ustawa z 20.5.1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
KWyb	ustawa z 5.1.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. Nr 21, poz. 112 ze zm.)
MPPOiP	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
OdpadyU	ustawa z 14.12.2012 r. o odpadach (Dz.U. z 2013 r. poz. 21 ze zm.)
OKiKU	ustawa z 16.2.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 184 ze zm.)
PDPC	Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
PraniePieniędzyU	ustawa z 16.11.2000 r. o praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 299 ze zm.)
PrFarm	ustawa z 6.8.2001 r. – Prawo farmaceutyczne (t.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 45, poz. 271 ze zm.)
PrLot	ustawa z 3.7.2002 r. – Prawo lotnicze (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 605 ze zm.)
PrWod	ustawa z 18.7.2001 r. – Prawo wodne (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 469 ze zm.)
RTVU	ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 639 ze zm.)
RybołówstwoU	ustawa z 19.12.2014 r. o rybołówstwie morskim (Dz.U. z 2015 r. poz. 222)
SamPowU	ustawa z 5.6.1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1445 ze zm.)
SMTK	Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17.7.1998 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708)
StGB	<i>Strafgesetzbuch</i> (niemiecki Kodeks karny z 15.5.1871 r., BGBl. 1998, I, s. 3322 ze zm.)
StVG	<i>Straßenverkehrsgesetz</i> (niemiecka ustawa o ruchu drogowym z 3.5.1909 r., BGBl. 2003, I, s. 310 ze zm.)

Wykaz skrótów

TUE	Traktat o Unii Europejskiej (w wersji ustanowionej Traktatem z Lizbony z 13.12.2007 r.) (Dz.Urz. UE C z 2010 r. Nr 83, s. 47; wersja skonsolidowana)
TfUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (w wersji ustanowionej Traktatem z Lizbony z 13.12.2007 r.)
UmowyMU	ustawa z 14.4.2000 r. o umowach międzynarodowych (Dz.U. Nr 39, poz. 443 ze zm.)
VStGB	<i>Völkerstrafgesetzbuch</i> (niemiecki Kodeks karny międzynarodowy z 26.6.2002 r. (BGBl. 2002, I, s. 2254 ze zm.))
ZTP	rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

2. Organy orzekające

BGH	<i>Bundesgerichtshof</i> (niemiecki Trybunał Federalny)
BVerfG	<i>Bundesverfassungsgericht</i> (niemiecki Federalny Sąd Konstytucyjny)
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
MTK	Międzynarodowy Trybunał Karny
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	wojewódzki sąd administracyjny

3. Publikatory i czasopisma

BAnz	<i>Bundesanzeiger</i> (niemiecki Monitor Federalny)
BGBl.	<i>Bundesgesetzblatt</i> (niemiecki Federalny Dziennik Ustaw)
BGHSt	<i>Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen</i> (orzeczenia Izby Karnej niemieckiego Trybunału Federalnego)
BVerfGE	<i>Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts</i> (orzeczenia niemieckiego Federalnego Sądu Konstytucyjnego)

Wykaz skrótów

BVerfGK	<i>Kammerentscheidungen des Bundesverfassungsgerichts</i> (orzeczenia niemieckiego Federalnego Sądu Konstytucyjnego)
CzPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
FP	Forum Prawnicze
GA	<i>Goldammer's Archiv für Strafrecht</i>
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	Kwartalnik Prawa Publicznego
KSP	Krakowskie Studia Prawnicze
MoP	Monitor Prawniczy
NJW	<i>Neue Juristische Wochenschrift</i>
NSZ	<i>Neue Zeitschrift für Strafrecht</i>
OSN	Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNwSK	Rocznik Orzecznictwa Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PL	Przegląd Legislacyjny
PPK	Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	Przegląd Sądowy
PSejm	Przegląd Sejmowy
R.Pr.	Radca Prawny
Rej.	Rejent
RGBl.	<i>Reichsgesetzblatt</i> (Dziennik Ustaw Rzeszy)
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SI	Studia Iuridica
ZIS	<i>Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik</i>
ZStW	<i>Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft</i>

4. Inne skróty

art.	artykuł
cyt.	cytowany (-a, -e)
dec.	decyzja
ENA	Europejski Nakaz Aresztowania
jw.	jak wyżej
m.in.	między innymi
n.	następny (-a, -e)
Nb	numer brzegowy

Wykaz skrótów

niepubl.	niepublikowany
np.	na przykład
Nr	numer
orz.	orzeczenie
pkt	punkt
por.	porównaj
post.	postanowienie
poz.	pozycja
przyp.	przypis
r.	rok
red.	redakcja
rozdz.	rozdział
s.	strona (-y)
t.	tom
t.j.	tekst jednolity
tj.	to jest
tw.	tak zwany (-a, -e)
uchw.	uchwała
UE	Unia Europejska
ust.	ustęp
uzas.	uzasadnienie
w zw.	w związku
wg	według
wyr.	wyrok
z.	zeszyt
zarz.	zarządzenie
zd.	zdanie
ze zm.	ze zmianami
zob.	zobacz

Wykaz literatury

- Adamovich L.*, Strafrecht und Verfassungsrecht, w: Festschrift für Herbert Steininger zu, 70. Geburtstag, *W. Pilgermair* (red.), Wiedeń 2003
- Ambos K.*, Internationales Strafrecht: Strafanwendungsrecht, Völkerstrafrecht, Europäisches Strafrecht. Monachium 2008
- Amelung K.*, Rechtsgüterschutz und Schutz der Gesellschaft, Frankfurt nad Menem 1972
- Amelung K.*, Strafrechtswissenschaft und Strafgesetzgebung, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft 1980, Nr 92
- Andrejew I.*, Elementy oceny w określeniu przestępstwa, PiP 1950, z. 12
- Andrejew I.*, Kwalifikacja prawna czynu przestępnego, Warszawa 1987
- Andrejew I.*, Liczebności w typizacji, SI 1982, t. 10
- Andrejew I.*, O niektórych kryteriach przedmiotu ochrony w prawie karnym, PiP 1958, z. 1
- Andrejew I.*, O „podobieństwie” przestępstw ze względu na przedmiot ochrony, PiP 1971, z. 3–4
- Andrejew I.*, O pojęciu czynu w prawie karnym, Studia Filozoficzne 1985, Nr 2–3
- Andrejew I.*, Podstawowe pojęcia nauki o przestępstwie, Warszawa 1988
- Andrejew I.*, Polskie prawo karne w zarysie, Warszawa 1989
- Andrejew I.*, Rozpoznanie znamion przestępstwa, Warszawa 1968
- Andrejew I.*, Ustawowe znamiona przestępstwa, Warszawa 1959
- Andrejew I.*, „Ustawowe znamiona” w doktrynie i nowych kodeksach, w: Księga Pamiątkowa ku czci prof. dra Witolda Świdy, *J. Flema, W. Gutekunst, S. Hubert* (red.), Warszawa 1969
- Andrejew I.*, Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw, Warszawa 1978
- Andrejew I.*, Zagadnienia typizacji przestępstw, SI 1982, t. 10
- Andrejew I., Lernell L., Sawicki J.*, Prawo karne Polski Ludowej. Zarys wykładu części ogólnej, Warszawa 1950
- Appel I.*, Grundrechtsgleiche Rechte, Prozeßgrundrechte oder Schranken-Schranken? Zur grundrechtsdogmatischen Einordnung von Art. 103 Abs. 2 und 3 GG, Jura 2000
- Appel I.*, Verfassung und Strafe. Zu den verfassungsrechtlichen Grenzen des Strafens, Berlin 1998
- Artymiak G.*, Konstytucyjne gwarancje prawa do sądu w kontekście powoływania osób sprawujących władzę sądowniczą (ze szczególnym uwzględnieniem niezależności

- sędzięgo) – wybrane zagadnienia, w: *Węzłowe problemy procesu karnego*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2010
- Arzt G., Probleme der Kriminalisierung und Entkriminalisierung sozialschädlichen Verhaltens, *Kriminalistik* 1981, Nr 3
- Ast S., Normentheorie und Strafrechtsdogmatik, Berlin 2010
- de Asúa L.J., Nullum crimen, nulla poena sine lege, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 1951, Nr 83
- Auer K.H., Verfassung und Strafrecht im Kontext rechtsphilosophischer Ethik, Wiedeń 2000
- Bachrach A., Niektóre zagadnienia procesu karnego w świetle konstytucji. Z praktyki i teorii dowodowej w latach 1945–1952, Warszawa 1953
- Balaban A., Funkcje konstytucji, w: Charakter i struktura norm konstytucji, J. Trzcіński (red.), Warszawa 1997
- Balaban A., Polskie problemy ustrojowe (konstytucja, źródła prawa, samorząd terytorialny, prawa człowieka), Kraków 2003
- Balaban A., Źródła prawa w polskiej konstytucji z 2 kwietnia 1997 r., *PSejm* 1997, Nr 5
- Banaszak B., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2012
- Banaszak B., Prawo konstytucyjne, Warszawa 2012
- Banaszak B., Preisner A., Prawo konstytucyjne. Wprowadzenie, Wrocław 1996
- Bańko M. (red.), Wielki słownik wyrazów obcych, PWN, Warszawa 2003
- Baranowski J., Ratio legis prawnokarnego zakazu kaziurodzstwa, *PPK* 1990, Nr 3
- Baratta A., Prinzipien des minimalen Strafrechts. Eine Theorie der Menschenrechte als Schutzobjekte und Grenze des Strafrechts, w: *Kriminologische Forschung in den 80er Jahren. Projektberichte aus der Bundesrepublik Deutschland*, G. Kaiser, H. Kury, H.-J. Albrecht (red.), Freiburg 1988
- Barcik J., Srogosz T., Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2014
- Barczak-Oplustil A., Obowiązki zasady nullum crimen sine lege. Wybrane problemy, *CzPKiNP* 2013, z. 3
- Barwina Z., Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 3 marca 2009 (I KZP 30/08), *CzPKiNP* 2009, z. 2
- Bator A., Bezpośrednie stosowanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, *PiP* 2006, z. 10
- Baumann J., Strafrecht im Umbruch, Neuwied–Darmstadt 1977
- Beccaria C., O przestępstwach i karach, Łódź 2014
- Belfiore E.R., Kurze Überlegungen zur verfassungsrechtlichen Rechtsprechung auf dem Gebiet des Strafrechts, w: Gerechte Strafe und legitimes Strafrecht. Festschrift für Manfred Maiwald zum 75. Geburtstag, R. Bloy i in. (red.), Berlin 2010
- von Beling E., Die Lehre vom Tatbestand, Tybinga 1930
- von Beling E., Die Lehre vom Verbrechen, Tybinga 1906
- von Beling E., Methodik der Gesetzgebung, insbesondere der Strafgesetzgebung, Berlin 1922

- Bierlein B.*, Justizstrafrecht im Spiegel der Verfassung. Ein Streifzug durch ausgewählte Erkenntnisse des Verfassungsgerichtshofes, w: Festschrift für Manfred Burgstaller zum 65. Geburtstag, *C. Grafl i in.* (red.), Wiedeń–Graz, 2004
- Binding K.*, Handbuch des Strafrechts, Lipsk 1885
- Binding K.*, Die Normen und ihre Übertretung. Band I: Normen und Strafgesetze, Lipsk 1916 przedruk wydania 4, Lipsk 1922, Aalen 1992
- Birkenstock R.G.*, Die Bestimmtheit von Straftatbeständen mit unbestimmten Gesetzesbegriffen, Kolonia 2004
- Birnbaum J.*, Über das Erfordernis einer Rechtsverletzung zum Begriffe des Verbrechens mit besonderer Rücksicht auf den Begriff der Ehrenkränkung, Neues Archiv des Criminalrechts 1834
- Blachnio-Parzych A.*, Kryminalizacja manipulacji instrumentami finansowymi, Warszawa 2011
- Bockelmann P.*, Richter und Gesetz, w: Rechtsprobleme in Staat und Kirche, Festschrift für Rudolf Smend, Getynga 1952
- Boć J.* (red.), Powiat, Kolonia 2001
- Bojarski M.* (red.), System prawa karnego. t. 11. Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne skarbowe, wojskowe i pozakodeksowe, Warszawa 2014
- Bojarski M., Giezek J., Sienkiewicz Z.* (red.), Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna, Warszawa 2010
- Bojarski T.*, Kilka uwag na temat relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną a karną, PiP 2005, z. 3
- Bojarski T.*, Konstytucyjna ochrona podstawowych wartości humanistycznych a projektowane prawo karne, Annales UMCS 1997, sectio G, vol. XLIV
- Bojarski T.*, Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, Warszawa 2012
- Bojarski T.* (red.), System Prawa Karnego, t. 2, Źródła prawa karnego, Warszawa 2011
- Bojarski T.*, Typizacja przestępstw i zasada nullum crimen sine lege (wybrane zagadnienia), Annales UMCS 1977, sectio G, vol. XXIV
- Bopp G.*, Die Entwicklung des Gesetzesbegriffes im Sinne des Grundrechtes „Nulla poena, nullum crimen sine lege”. Eine Untersuchung zu Artikel 103 Absatz 2 des Bonner Grundgesetzes, Freiburg 1966
- Borucka-Arctowa M.*, Sprawiedliwość proceduralna a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i jego rola w okresie przemian systemu prawa, w: Konstytucja i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej, *J. Trzeciński* (red.), Warszawa 1996
- Böse M.*, Die Stellung des sog. Internationalen Strafrechts im Delikttaufbau und ihre Konsequenzen für den Tatbestandirrtum, w: Gerechte Strafe und legitimes Strafrecht. Festschrift für Manfred Maiwald zum 75. Geburtstag, *R. Bloy i in.* (red.), Berlin 2010
- Brabandt H.*, Internationale Normen und Rechtssystem. Der Umgang mit geschlechtsspezifisch Verfolgten in Großbritannien und Deutschland, Baden-Baden 2011